

Kokowski, Andrzej / Stasiak, Marta

Szesnasty sezon wykopalisk na cmentarzysku ludności grupy masłomęckiej w Masłomęczu, stan. 15, gm. Hrubieszów

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, 83-90

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ KOKOWSKI, MARTA STASIAK

SZESNASTY SEZON WYKOPALISK NA CMENTARZYSKU LUDNOŚCI GRUPY MASŁOMĘCKIEJ
W MASŁOMĘCZU, STAN. 15, GM. HRUBIESZÓW

Oczekiwania badawcze jakie wiązano z sezonem 1995 roku koncentrowały się w dalszym ciągu na przybliżeniu ustalenia północnego zasięgu cmentarzyska oraz określeniu pełnego zarysu granic kręgu nie zajętego przez groby, zlokalizowanego w północno-wschodniej części obiektu (A. Kokowski 1995a).

Pracami wykopaliskowymi objęto obszar 337,5 m. Wykop o łącznej długości 65 m przylegał do północnej krawędzi zbadanej części stanowiska. Tym samym w minionym sezonie po raz pierwszy przystąpiono do badania partii nekropoli leżącej po północnej stronie kulminacji wyniesienia. Eksplorowano łącznie 44 obiekty grobowe, z czego w siedmiu przypadkach kontynuowano prace rozpoczęte w sezonie 1994, w siedmiu innych rozpoznano tylko różnej wielkości części grobów w tym trzy zarejestrowane zostały wyłącznie w postaci narożników jam grobowych. Ostatnie przypadki pozwalają bez ryzyka założyć kontynuację całego cmentarzyska w kierunku północnym o minimum 2,5 m.

Stan wiedzy o całym obiekcie pozwala dzisiaj na stwierdzenie jego rozmiarów na więcej niż 80 m po osi W-E i 47 m po osi S-N. Ustalono zasięg „kręgu” nie zajętego przez groby. Ma on kształt elipsy o średnicach 29 m na osi NNW-SSE i 23 m na osi NEE-SWW. W obrębie „kręgu” znajdują się dwa obiekty: okrągła jama na południe od środka (obiekt 309) i prostokątny obiekt lokowany dokładnie na osi N-S - w części północnej. Ilość odkrytych obiektów cmentarnych na dzień dzisiejszy zamyka się liczbą 446.

Najbardziej spektakularnym w kontekście tezy o swoistej adaptacji idei kręgów kamiennych do warunków Kotliny Hrubieszowskiej jest odkrycie nowego kręgu w północno-wschodniej części cmentarzyska. Został on założony w promieniu około 5,5 m wokół grobu nr 387 przez co najmniej 25 innych pochówków. Jego „konstrukcja”, jak również fakt występowania śladów rabunkowej penetracji grobu centralnego przypomina sytuację dokumentowaną na cmentarzysku na stan. 1C w Gródku nad Bugiem (A. Kokowski 1995b, s. 94-95).

Wśród 44 badanych obiektów nie stwierdzono w minionym sezonie ani jednego pochówku ciałopalnego, jak również nie zarejestrowano pochówków ciałopalno-szkieletowych. W 20 przypadkach zanotowano obecność jedynie części szkieletów, z czego 6 przypadkało na pochówki małych dzieci. Spośród 14ª grobów z kompletnymi szkieletami aż w 9 przypadkach okazało się, iż należały one do bardzo małych dzieci.

Najprawdopodobniej w przypadku pięciu innych, zbadanych tylko w niewielkiej części grobów, należy domyślać się z dużą dozą prawdopodobieństwa obecności pochówków kompletnych.

W 12 przypadkach możliwe jest zasugerowanie genezy cząstkowości zachowania szkieletów. Dziesięć z nich powstało z całą pewnością w wyniku ponownego otwarcia mogiły. Wykluczyć należy jednak rabunkowy cel takiej ingerencji. Przemawia za tym między innymi obecność wyposażenia grobowego również w obrębie doskonale czytelnych wkopów. Dwa przypadki skłonni jesteśmy jednak z całą pewnością interpretować jako ślady po rabunku pochówków. Grób nr 411 naruszony został wąskim szybem, skierowanym dokładnie w okolice klatki piersiowej zmarłej. Znakomicie czytelne nawarstwienia zapelnienia jamy grobowej pozwalają na sugestię, iż rabunku dokonano w momencie fizycznego istnienia pojemnika na zwłoki (trumny z kłody drewnianej ?), w której wybito regularnie prostokątny otwór. Przypuszczalnie w trakcie tej czynności zgnieceniu uległy kości klatki piersiowej. Rabusiów interesowało najprawdopodobniej osobiste wyposażenie zmarłej w postaci ozdobnych elementów stroju. Pozostały w grobie leżący przy prawej dłoni grzebień, igła znaleziona przy miednicy, jak również wszystkie naczynia. Niewielka średnica szybu rabunkowego sugeruje małą posturę rabusia. Nie wykluczone jest, że do końcowego etapu ograbiania zmarłego wykorzystano dziecko.

Ślady innego przebiegu rabunku odsłonięto w grobie nr 409. W rozległym wkopie usytuowanym nad kończynami zmarłego znaleziono porzucane kości szkieletu dorosłego osobnika. Wygląda więc na to, że zmarłego wyciągnięto z trumny i ograbiono w szybie rabunkowym.

nie stwierdzono radykalnych odstępstw od zarejestrowanych już form obrządku pogrzebowego. Do wyjątków należy jedynie orientacja pochówku bardzo małego dziecka w grobie nr 442, który wbrew obowiązującej na cmentarzysku regule złożony był w jamie grobowej głową na południowy-wschód. Zaobserwowano natomiast dalsze przypadki obecności szkieletów zwierzęcych w jamach grobowych. Dwukrotnie zadokumentowano szkielety ptaków ułożone za czaszką zmarłego (groby nr 370 i 411), a w wielu dalszych przypadkach stwierdzano obecność pojedynczych kości ssaków w zapelnieniach mogił.

Wyposażenie odnotowano w większości badanych

w tym sezonie obiektów. Dotyczy to zarówno grobów niewyeksplorowanych w sezonie ubiegłym, jak również 20 zbadanych w sezonie 1995. Jedyne 16 grobów nie zawierało elementów wyposażenia, a w liczbie tej było 5 pochówków bardzo małych dzieci, które z reguły składane były bez dodatkowych przedmiotów.

Z wielu zabytków, na szczególną uwagę zasługuje jednoczęściowy grzebień z poroża naśladujący trzywarstwowe grzebień trójkątne (wzór G2 - A. Kokowski 1995c, s. 15) znaleziony w grobie nr 370. Z grobu nr 406 pochodzą: posrebrzana sprzączka typu E7 Madydy-Legutko i srebrny paciorek z nawijanego drutu. W grobie nr 411 znaleziono między innymi małe naczynko zbliżone do grupy XVIIIB Schindlera/Wołągiewicza, w którym znajdowały się białe i czerwone otoczaki. Zestaw amuletów z bursztynu i kości znaleziono przy naszyjniku w grobie nr 419. W grobie nr 436 znaleziono unikatową kolbę z kwadratowych paciorków wykonanych z gagatu, z przewierconymi przez narożniki otworkami.

Najbardziej interesującym okazał się jednak grób nr 417. Strop regularnie prostokątnej jamy o wymiarach 250 x 100 cm naruszał w północno-wschodniej części regularnie owalny wkop (ryc. 1). W jego obrębie stwierdzono występowanie poprzemieszczanych kości górnej części szkieletu, fragmentów dwóch naczyń, z których jedno wykonane było za pomocą koła garncarskiego, paciorków, wisiorków i pojedynczych kości zwierzęcych. W spagu obiektu odsłonięto leżące w porządku anatomicznym kości kończyn dolnych i miednicy oraz prawą dłoń. Kości stóp odsunięte były do południowo-zachodniego narożnika, a pozostałe kości szkieletu nie tworzyły układu anatomicznego (ryc. 2). Przy lewym kolanie stało kompletnie zachowane naczynie (5) grupy XIVB Schindlera/Wołągiewicza (ryc. 3: 5), w którym znaleziono paciorek z „czarnego” szkła zdobiony dwoma wstęgami ze szkła białego i zygakiem ze szkła żółtego (ryc. 4: 11). Obok leżał przęślik gliniany (ryc. 4: 9), jak również grzebień wzoru podtrójkątnych (ryc. 4: 16) oraz igielnik z kości ptasiej (ryc. 4: 8). W SW narożniku znaleziono klucz żelazny (ryc. 4: 15), igłę miedzianą (ryc. 4: 13) i zatyczkę do przędzy ze stopu miedzi (ryc. 4: 14). Drugi przęślik zlokalizowano przy miednicy (ryc. 4: 9), a trzeci w narożniku południowo-zachodnim jamy grobowej (ryc. 4: 12). W narożniku północno-zachodnim natrafiono na prostokątną blachę okucia zamka wykonaną z brązu (ryc. 4: 6). We wkopie stwierdzono fragmenty naczynia grupy VIA Schindlera/Wołągiewicza (ryc. 3: 2) oraz wykonanej na kole wazy grupy B3 w klasyfikacji

Kokowskiego (ryc. 3: 1). W niewielkim skupieniu wystąpiły podłużne paciorki mozaikowe typu 361a Tempelmann-Maczyńskiej jak również ich wariant o białym tle (ryc. 5: 25, 27), paciorek płasko-kulisty typu 198e (ryc. 5: 23) oraz 266a (ryc. 5: 24). W rozproszeniu znaleziono 6 paciorków kubookaedrycznych z metalową folią wzoru P7 Kokowskiego (ryc. 5: 28-33), 4 wisiorki ósemkowe z bursztynu (ryc. 5: 18-21), paciorek krążkowy z bursztynu (ryc. 5: 22), bogato profilowany wisiorek z bursztynu (ryc. 5: 17) i 2 miedziane, posrebrzane wisiorki wiaderkowate, z których jeden zawierał substancję organiczną (ryc. 5: 26, 34-35) i fragment srebrnej sprężynki (ryc. 5: 36). Chronologię zespołu na podstawie przedmiotów znalezionych przy szkielecie należałoby określić na fazę D rozwoju grupy masłomeckiej (A. Kokowski 1995c, s. 43-47). Jednak naczynie wykonane na kole znalezione w górnych partiach wypełnienia wkopu trzeba by już datować na fazę E grupy masłomeckiej (A. Kokowski 1995c, s. 201 ryc. 22). Stawia to pod znakiem zapytania bezpośredni związek tego naczynia z całym zespołem. Można przypuścić, iż dostało się ono tutaj dopiero w momencie ponownego otwarcia mogiły i tym samym określałoby chronologię tego faktu na czas późniejszy niż sam moment pogrzebania zmarłego. Można zatem wykluczyć rabunkowy charakter takich wkopów, gdyż wtedy znajdujący się w nich materiał powinien odpowiadać chronologii znalezisk zlokalizowanych przy pochówku. Potwierdziłoby to również obserwacje z innych wkopów naruszających groby na cmentarzyskach grupy masłomeckiej, gdzie z reguły datujący je materiał był młodszy od znajdowanego przy pochówku.

Badania sezonu 1995 finansował UMCS w ramach ćwiczeń terenowych studentów oraz sponsorowali: Zakład Antropologii Uniwersytetu Wrocławskiego, Urząd Gminy w Hrubieszowie, Wydział Kultury, Sztuki i Sportu Urzędu Wojewódzkiego w Zamościu, Cukrownia „Strzyżów” ze Strzyżowa, Gospodarstwo Hodowli Roślin Ogrodniczych Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa w Dziekanowie - Gospodarstwo w Mienianach, Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Szychowicach, Kancelaria Notarialna mecenas Jacka Łacińskiego z Hrubieszowa, Francusko-Polska Fundacja Kultury im Stefana i Krystyny du Chateau z Hrubieszowa, Sklepy Mięsne „Karol” Karola Bełza z Hrubieszowa oraz Piekarnia „Andrzej Koniec i Ska” z Hrubieszowa. Badania wspomagali również: Towarzystwo Regionalne Hrubieszowskie i Komenda Rejonowa Straży Pożarnych w Hrubieszowie.

Literatura

Kokowski A.

1995a Piętnasty sezon badań wykopaliskowych cmentarzyska na stan. 15 w Masłomęczu, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie, Spr. UMCS, s. 16-19.

1995b *Schätze der Ostgoten*, Stuttgart, s. 23-110, 115-

215.

1995c *Grupa masłomecka. Z badań nad przemianami kultury Gotów w młodszym okresie rzymskim*, Lublin.

ANDRZEJ KOKOWSKI, MARTA STASIAK

THE 16TH SEASON OF EXCAVATIONS IN THE BURIAL GROUND OF THE PEOPLE OF THE MASŁOMĘCZ GROUP,
IN MASŁOMĘCZ, SITE 15, HRUBIESZÓW MUNICIPALITY

Excavations were carried out in the northern part of the burial ground and they covered the area of 337.5 m². The excavation ditch, whose total length was 65 m, was adjacent to the northern edge of the already examined part of the site. Altogether 44 grave objects were explored, of which in 7 cases it was a continuation of works started in 1994, and in 7 others only various parts of the graves were examined. The total number of the discovered sepulchral objects is 446 as of today.

The most spectacular discovery is a new circle in the north-eastern part of the burial ground, founded within the radius of 5.5 m around grave No. 387.

Among the 44 examined objects, in 20 cases only parts of skeletons were uncovered, 6 of which were burials of small children. Among the 14 graves with complete skeletons, no fewer than 9 contained very small children.

In the case of the former group, ten graves came into being as a result of the re-opening of graves. However, such interference should not always be interpreted as mere looting; we are inclined to interpret only two cases of incomplete skeletons as traces of the looting of the burials.

Traces of a different manner of looting were uncovered in grave No. 409. In a broad ditch above the legs of the dead there occurred scattered bones of a mature man. It seems that the dead was taken out of

the coffin and robbed in a robber's shaft.

An exceptional ritual was only encountered in the orientation of the burial of a very small child in grave No. 442 who was laid in the grave chamber with its head towards the south east, against the rule observed in the burial ground. There were also two occurrences of bird skeletons placed behind the skull of the dead (graves Nos. 370 and 411).

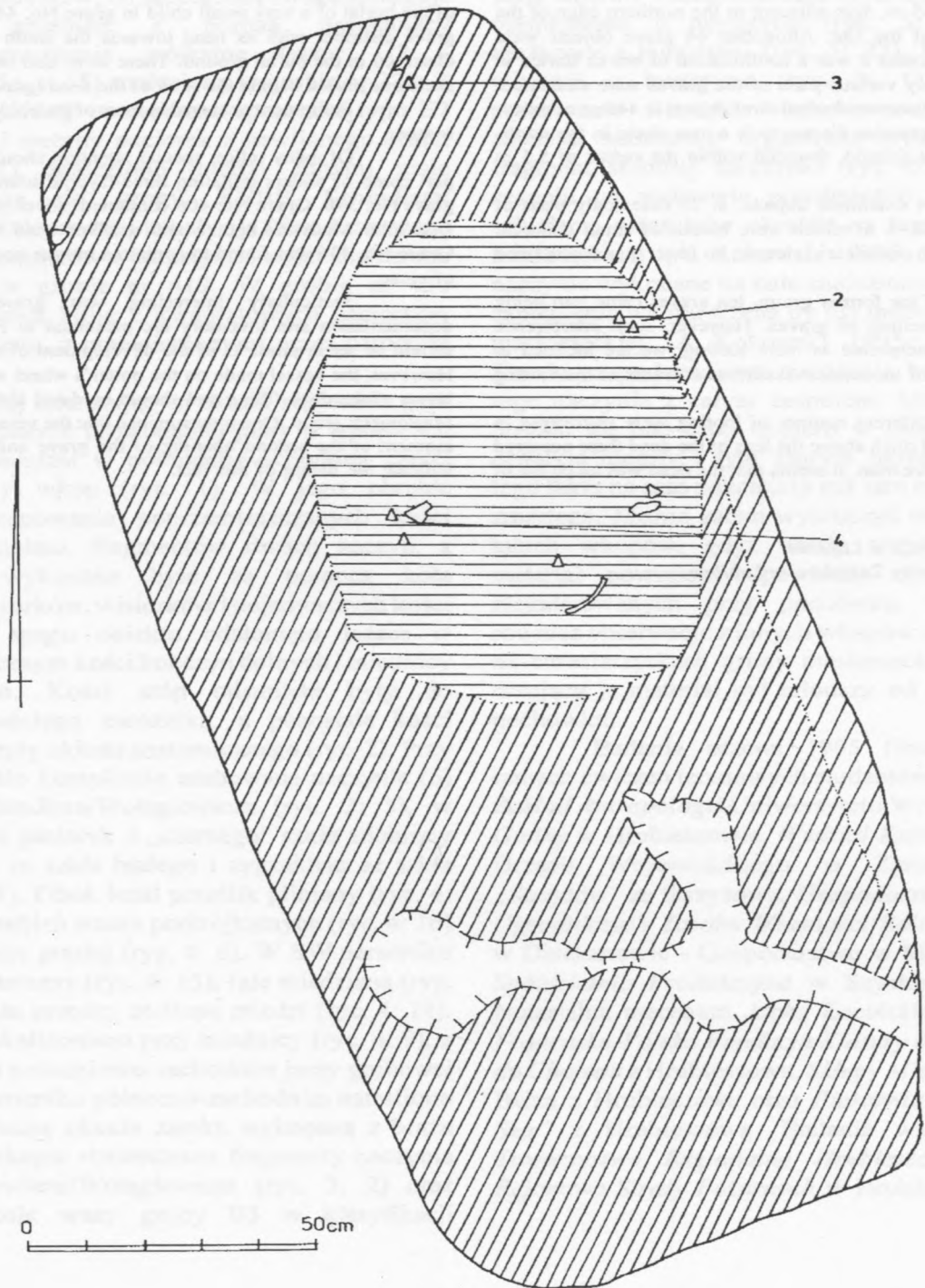
Equipment occurred in most of the objects explored during the season.

Of many relics, special attention should be paid to a single-part comb of antlers imitating three-layered triangular combs found in grave No. 370. Grave No. 406 contained: silver-plated buckle of the E7 type after Madyda-Legutko and a silver bead made of wound wire. Grave No. 436 was found to contain a unique necklace of square beads of agate.

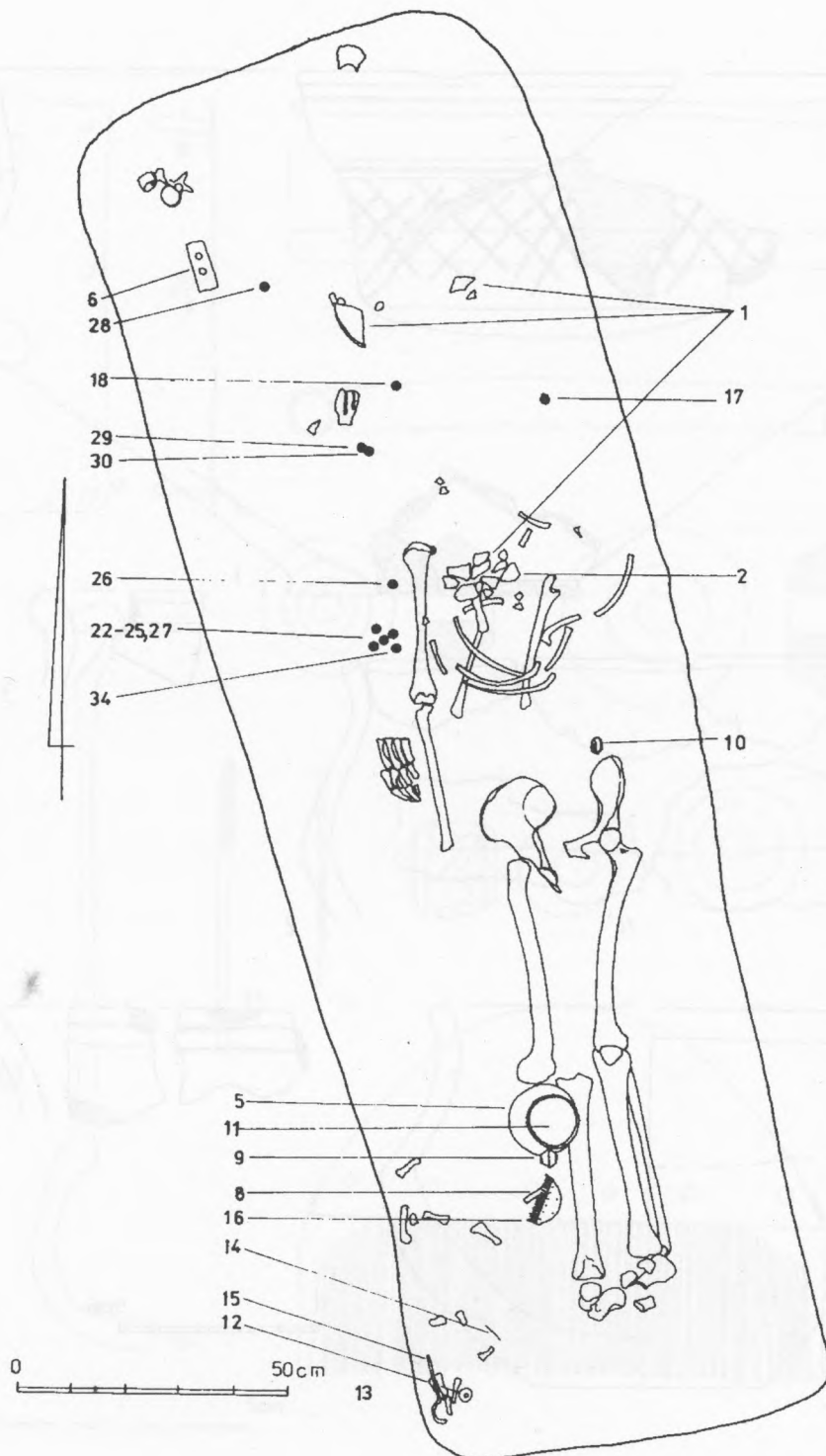
Particularly interesting was grave No. 417 whose documentation and inventory are presented in Figures 1-4. Its dating should be set in phase D of the development of the Masłomęcz group. However, the vessel made on the potter's wheel was found in the upper layers of the ditch filling and should be dated already to phase E of the Masłomęcz group. One may suppose that the vessel got there only at the moment of the second opening of the grave and in this way it would indicate the dating of this fact.

*Katedra Archeologii UMCS w Lublinie
Państwowa Służba Ochrony Zabytków w Lublinie*

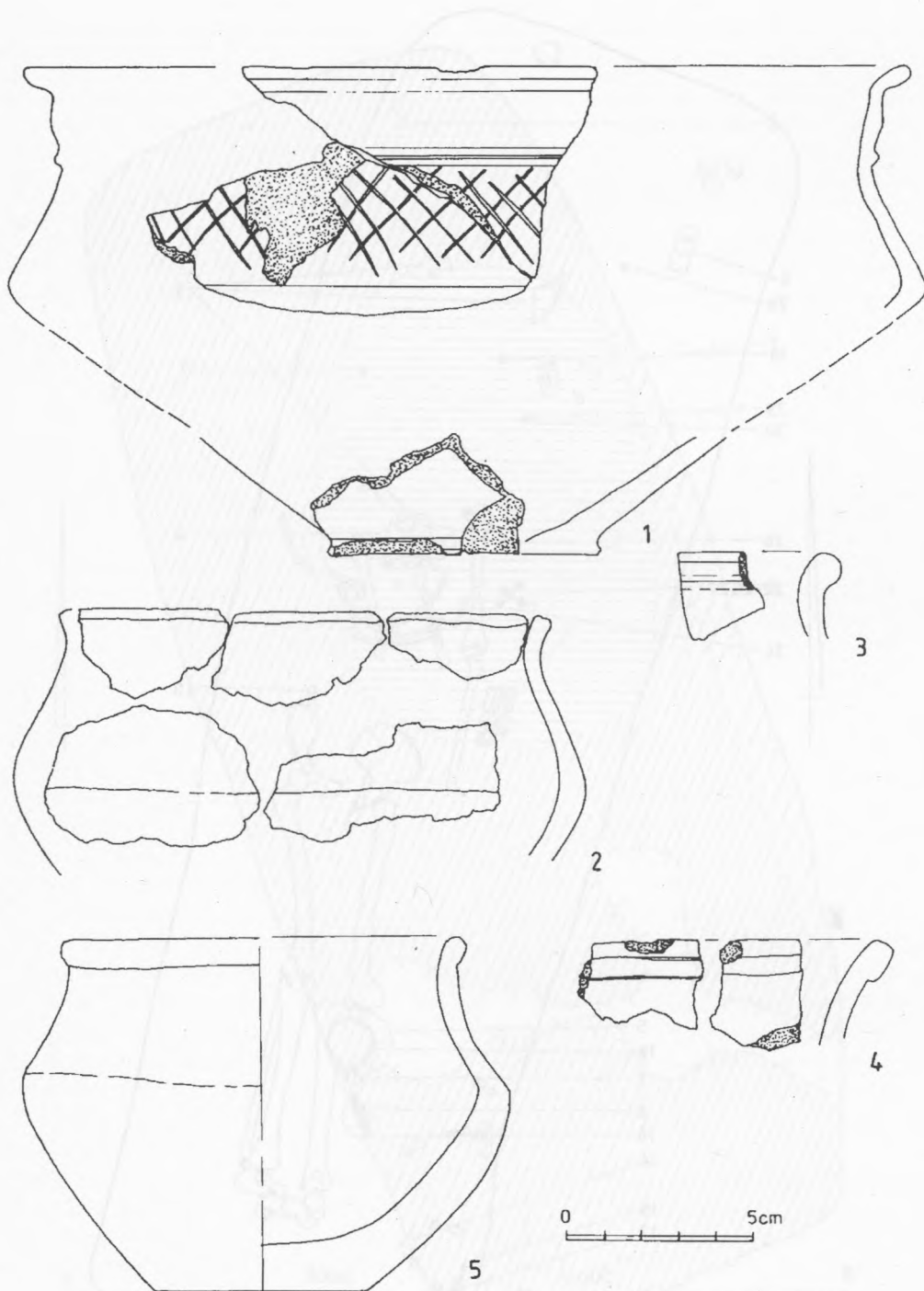

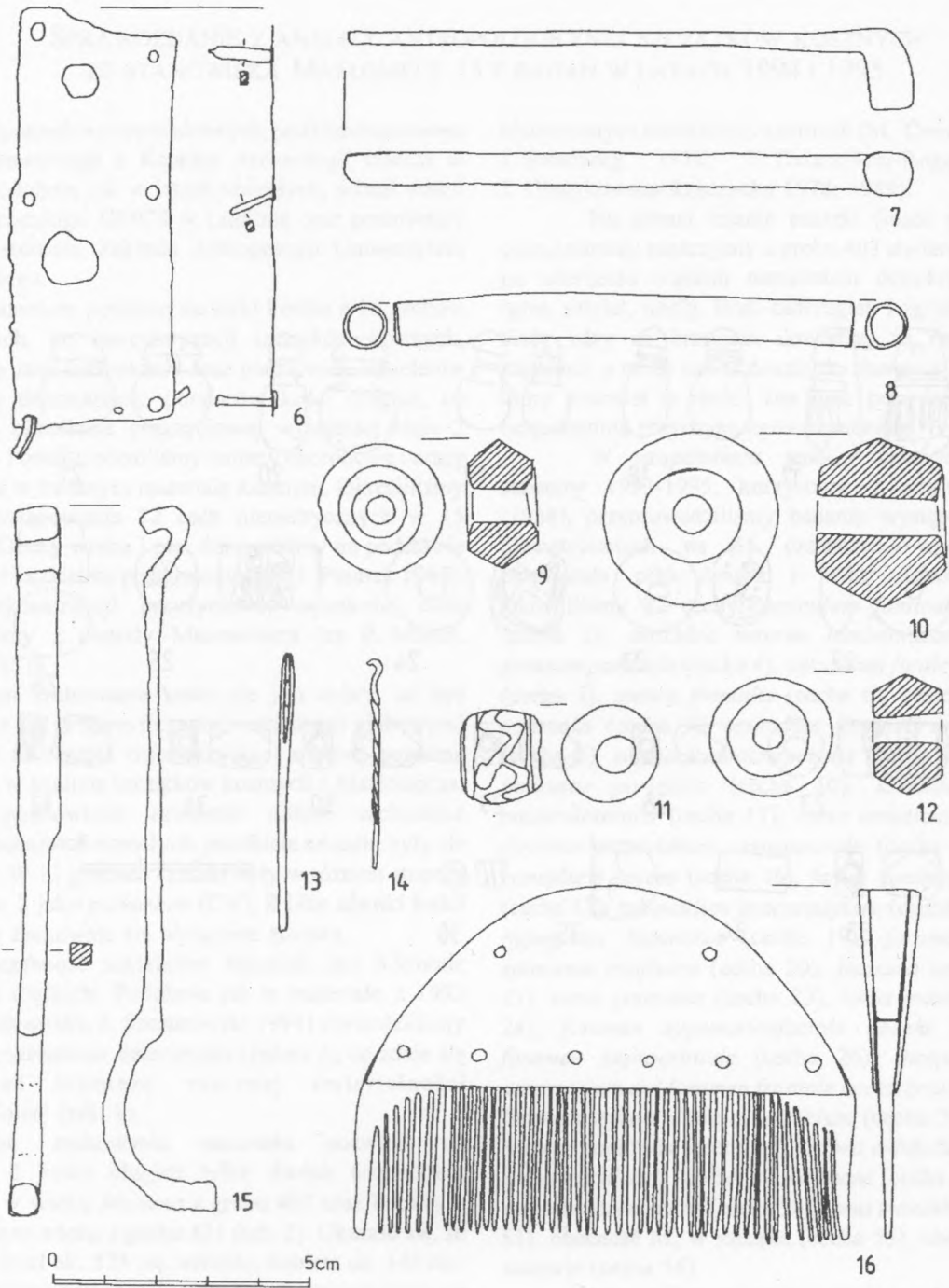
Ryc. 1. Strop grobu nr 417 z Masłomęcza, stan. 15 (numery zabytków odpowiadają numerom na rycinach i w tekście).

Ryc. 2. Poziom pochówku w grobie nr 417 z Masłomęcza, stan. 15 (numery zabytków odpowiadają numerom na rycinach i w tekście).

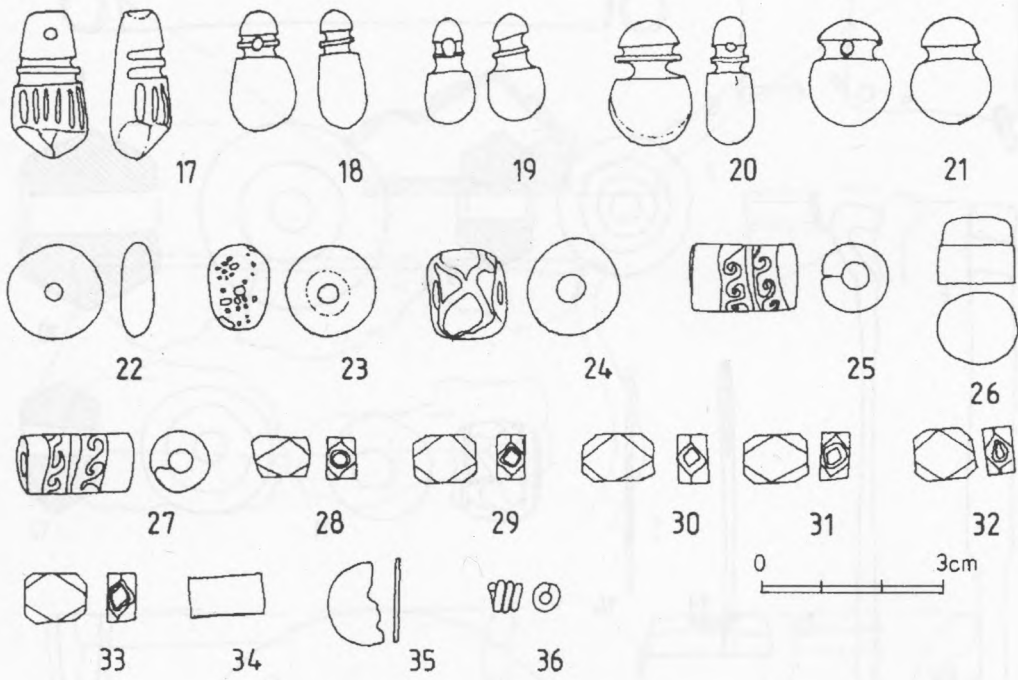

Ryc. 3. Naczynia i ich fragmenty z grobu nr 417 w Masłomęczu, stan. 15.

Ryc. 4. Pozostały inwentarz grobu nr 417 z Masłomęcza, stan. 15.

Ryc. 5. Paciorki i wisiorki z grobu nr 417 z Masłomęcza, stan. 15.